

**ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ
СТАРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ**

Крепкий Максим

Науковий керівник: канд. ф.-м. наук, доцент Халецька З.П.

Центральноукраїнський державний педагогічний університет

імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

У статті профорієнтація розглядається як інструмент, що сприяє успішному професійному самовизначенню особистості, в результаті якого економіка країни отримує висококласного спеціаліста, котрий має значний потенціал професійного зростання та особистісного розвитку. Запропоновано реалізовувати кластерні регіональні (субрегіональні) моделі профорієнтаційної роботи зі старшокласниками з урахуванням специфіки регіону та рівня міжрегіональної мобільності для оптимізація професійного самовизначення.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійне самовизначення, портфоліо, кластер, ринок праці.

**Optimization of a professional self-determination of the high school students
in the process of professional orientation: regional level**

Maksym Krepkyi

Scientific supervisor: Candidate of Physics and Mathematics Sciences,

Associate Professor Z.P. Khaletska

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,

Kropyvnytskyi, Ukraine

The article considers a career guidance as a tool that promotes successful professional self-determination, as a result of which the country's economy receives a highly skilled specialist who has significant potential for professional growth and personal development. It is suggested to implement the cluster regional (subregional) models of career guidance work with high school students, taking into account the specifics of the region and the level of interregional mobility to optimize professional self-determination.

Key words: professional orientation, professional self-determination, portfolio, cluster, labor market.

Завдання інноваційного розвитку економіки, технологічної модернізації виробництва товарів і надання послуг, орієнтація на навчання протягом всього життя потребують суттєвих змін у профорієнтаційній політиці держави та системі профорієнтаційних послуг, котрі повинні вибудовуватися в інтересах особи та успішній особистісній інтеграції в систему соціально-економічних відносин. Національна економіка потребує висококваліфікованих фахівців, «здатних до розроблення складних наукоємних технологій, які мають явний потенціал професійного зростання та особистісного розвитку» [3, с. 59]. Психолого-педагогічним та організаційним основам підготовки школярів до професійного самовизначення присвячено праці П. Аутова, Є. Климова, Є. Павлютенкова, Б. Федоришина, В. Шадрикова та ін. Профорієнтаційна діяльність як система досліджується у працях В. Сахарова, Н. Степаненкова; соціально-значущій мотивації присвячено праці Є. Павлютенкова; особливості профорієнтації студентів та подальша побудова їхньої кар'єри розглядається у дослідженнях Н. Шадієва, П. Шавира, Н. Чистякова. Різноманітні особливості особистісного розвитку у процесі профорієнтації та професійного самовизначення аналізуються у працях І. Булах [1], О. Гомонюк [2], О. Мельника [6], Н.Пасічник [4], М. Тименка [5], Г. Пустовіта [7], Л. Сердюк [9] та ін. Проте, надзвичайно актуальною залишається проблема підвищення ефективності профорієнтаційної роботи, пошук нових перспективних моделей та інструментів професійної орієнтації учнівської молоді, що допоможуть успішному самовизначенню особистості. Тому, метою цієї статті є окреслення окремих напрямів, які сприятимуть оптимізації професійного самовизначення старшокласників у процесі професійної орієнтації.

Виклад матеріалу з даної проблематики, вимагає визначення термінологічного апарату. Професійну орієнтацію розглядаємо як систему

послуг і заходів, котрі «спрямовані допомагати людям будь-якого віку здійснювати освітній і професійний вибір та керувати своєю кар'єрою в будь-який момент протягом усього життя» [3, с. 35]. При трактуванні професійного самовизначення дотримуємося соціально-психологічного підходу, згідно якого – це формування готовності особистості до самостійної та усвідомленої побудови моделі професійного розвитку у конкретній професійній діяльності. Відповідно, ефективна профорієнтація сприяє успішному професійному самовизначенню, в результаті якого економіка країни отримує висококласного спеціаліста, котрий має значний потенціал професійного зростання та особистісного розвитку.

Проаналізуємо деякі підходи, які з нашої точки зору, сприятимуть оптимізації профорієнтаційної роботи на регіональному рівні. У розпорядженні Кабінету міністрів України від 04.07.2018 року (№ 469-р) «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної системи професійної орієнтації населення» визначена система заходів на регіональному рівні. Щоб ця система була не лише декларативною, а й діяла реально, доцільно реалізовувати кластерні регіональні (субрегіональні) моделі профорієнтаційної роботи зі старшокласниками з урахуванням специфіки регіону та рівня міжрегіональної мобільності [8]. Саме така організаційна форма, що охоплює освітні установи, організації, підприємства, органи регіонального управління для спільного використання наукового, освітнього та виробничого потенціалів спроможна збалансувати попит і пропозицію підготовки професійних кадрів. Саме кластерний підхід дозволить уникнути жорсткої прив'язки профорієнтації до потреб ринку праці, а сприятиме «знайомству» зі світом професій в ранньому віці (оскільки у дошкільному віці закладаються інформаційно-змістовні та ціннісно-мотиваційні основи самовизначення) та дозволить коригувати остаточний вибір професійного самовизначення до останньої освітньої сходинки. Регіональні центри з надання профорієнтаційних послуг повинні

дотримуватися стандартів консультування та ефективність їхньої діяльності доцільно оцінювати засобом оцінювання якості профорієнтаційного сервісу.

Заклади вищої освіти, які готують вчителів також повинні врахувати профорієнтаційну складову при підготовці майбутніх вчителів-предметників, у яких доцільно розвивати навички керування власною кар'єрою та методами профорієнтаційної роботи зі школярами.

Оптимізації професійного самовизначення також сприятиме безперервна, перспективна профорієнтаційна робота на рівні загальноосвітнього навчального закладу, що здійснюється підготовленими професіоналами. На рівні навчального закладу доцільно реалізовувати системний підхід до профорієнтаційної роботи, який охоплює: профілювання; реалізацію профорієнтаційних можливостей навчальних предметів; введення до навчальних програм профорієнтаційних курсів (можуть бути як обов'язкові, так і за вибором); укладання кар'єрного портфоліо учнями та його представлення; особистісно орієнтоване психологічне профорієнтаційне консультування з диференційованим підходом; практико орієнтовані програми профорієнтаційної роботи з формуванням профорієнтаційно значущих soft skills; застосування професійних або квазіпрофесійних проб з урахуванням вікових особливостей та інтересів учнів; реалізацію комплексних профорієнтаційних проєктів тощо. З урахуванням позитивних практик профорієнтаційного досвіду інших країн (Канади, Франції та ін.), доцільно для профорієнтаційного консультування залучати випускників, представників бізнесу, неурядових організацій. Корисним є досвід Канади в просуванні веб-інструментів для створення індивідуального професійного плану [4, с. 2187] та програми співпраці з батьками щодо професійного самовизначення. Крім іншого, доцільно проводити регулярні моніторингові дослідження щодо задоволеності учнів профорієнтаційними послугами на рівні школи та якістю отриманої інформації. Проте на сучасному етапі у школах відсутні вузько профільні фахівці з профорієнтації. Профорієнтаційні консультації

забезпечуються через Центри зайнятості, для яких це не є основною функцією. Вчителі, які здійснюють на рівні закладів загальної середньої освіти різноманітні профорієнтаційні заходи, нерідко є не підготовленими фахово до цієї роботи, а психологічна діагностика часто здійснюється за допомогою сумнівних застарілих інструментів.

Важливе місце в системі регіональної системи профорієнтаційної діяльності посідають заклади позашкільної освіти, котрі є дієвими інститутами ранньої профорієнтації [8] та суттєво сприяють розвитку пізнавальних та професійних інтересів учнівської молоді, їхній соціалізації та особистісному становленню.

На рівні регіонального кластеру необхідно ефективно використовувати такі інструменти як соціальне партнерство та мережеве співробітництво, оскільки без них профорієнтаційна робота буде неефективною. У мережевому партнерстві та співробітництві на регіональному рівні існує багато проблем. Підприємства, служби зайнятості, дитячі та молодіжні організації, середні та вищі навчальні заклади часто концентруються на власних поточних проблемах і не вибудовують кластерне партнерство на майбутнє і заради майбутнього.

Ураховуючи закордонний досвід, де профорієнтаційне консультування та моніторинг перебуває в центрі уваги фахівців з освітніх вимірювань та оцінювань, активно долучатися до цієї діяльності необхідно й фахівцям цього напрямку.

Таким чином, професійна орієнтація готує старшокласників до майбутньої самостійної життєдіяльності та професійного самовизначення. Враховуючи значущість самостійної та усвідомленої побудови моделі професійного розвитку в конкретній професійній діяльності, як для конкретної особистості, так і для держави в цілому доцільно використовувати різноманітні перспективні моделі й інструменти на загальнодержавному й на регіональному рівнях.

Список літератури

1. Булах І. С. Психологія особистісного зростання підлітка: монографія – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2003. – 340 с.
2. Гомонюк О., Мазур А. Особливості формування професійного самовизначення старшокласників у процесі профорієнтації // Вісник національної академії Державної прикордонної служби України. 2017. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2017_4_7
3. Огляд національної та міжнародної політики профорієнтації молоді // Вісник ТІМО. – 2019. – № 10 – 11. – С. 55 – 71.
4. Пасічник Н.О. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення в умовах ринкової економіки // Наукові записки. – Випуск 71 – Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2006. – С. 217 – 219.
5. Педагогічне управління професійним самовизначенням учнівської молоді: метод. посіб. / за ред. М.П. Тименка. – К.: Ін-т проблем виховання АПН України, 2001. – 153 с.
6. Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика: науково-методичний посібник [для пед. працівників] / За ред. О.В. Мельника. – К.: «Четверта хвиля», 2009. – 223 с.
7. Пустовіт Г.П. Зміст та сутнісні характеристики професійних інтересів обдарованих старшокласників // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 10. – С. 5–9.
8. Сергеев И.С. Профориентация: вдогонку за настоящим или вперед в будущее. URL:<https://vestniknews.ru/prilozhenie/intervyu-i-stati/4484-4064.html>
9. Сердюк Л. Психологічні особливості професійного самовизначення старшокласників. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/419>